

Przeglądy i komentarze

OSTPOLITIK ANGELI MERKEL W OBLICZU KRYZYSU NA UKRAINIE

Zainicjowana w latach 70. przez kanclerza Willy'ego Brandta i podsekretarza stanu w urzędzie kanclerskim Egona Bahra polityka wschodnia (*Ostpolitik*) zakładała polityczne odprężenie i intensyfikację współpracy z krajami bloku wschodniego, w tym z Niemiecką Republiką Demokratyczną. Jej celem była zmiana wzajemnych relacji poprzez ich zacieśnienie (*Wandel durch Annäherung*) prowadząca, w dalszej perspektywie, do ponownego zjednoczenia dwóch państw niemieckich. Ponieważ ZSRR uważano za klucz do owego zjednoczenia oraz newralgiczny element stabilności i bezpieczeństwa obszaru europejskiego i azjatyckiego, nawiązaniu dobrych relacji z Moskwą nadawano bardzo duże znaczenie. Dokładano zatem starań, by podtrzymywać dialog polityczny i współpracę gospodarczą ponad różnicami ideologicznymi. Założenia te były dość konsekwentnie stosowane przez wszystkie zachodniemieckie rządy, a także przez późniejsze rządy niemieckie powstałe po zjednoczeniu NRD i RFN oraz rozpadzie ZSRR¹.

Objęcie urzędu kanclerskiego przez następczynię prorosyjskiego Gerharda Schrödera miało być cezurą nowej jakości w polityce wschodniej RFN. Wyrażano nadzieję, że Angela Merkel zaangażuje się w zbliżenie i pogłębienie współpracy państw Europy Wschodniej (w tym Ukrainy) i Kaukazu Południowego z Niemcami i Unią Europejską oraz przestanie przyznawać prymat relacjom z Moskwą. Kanclerz wielokrotnie wyrażała chęć stopniowej intensyfikacji więzi Unii z Ukrainą. Jednocześnie bardzo dużą wagę przywiązywała do utrzymania dobrych stosunków z Federacją Rosyjską, postrzegając to państwo jako strategicznego partnera². Jednakże, w przeciwieństwie do poprzednika, Merkel potrafiła krytycznie odnieść się do polityki Władimira Putina.

Celem niniejszego artykułu jest analiza *Ostpolitik* Angeli Merkel w obliczu konfliktu rosyjsko-ukraińskiego oraz wpływu, jaki kanclerz RFN wywarła na działania UE i Federacji Rosyjskiej poprzez porównanie jej stanowiska z wypowiedziami

¹ Zob. P. Borowsky, *Sozialliberale Koalition und innere Reformen*, „Informationen zur politischen Bildung”, Heft 258, Bonn 1998, <http://www.bpb.de/izpb/10109/sozialliberale-koalition-und-innere-reformen?p=all> (dostęp: 15.09.2015).

² Kanclerz była np. zdecydowana kontynuować prace nad Gazociągami Północnym mimo sprzeciwu m.in. Polski. Zob. A. Bielawska, *Stosunki polsko-niemieckie na tle budowy Gazociągu Północnego (2005-2009)*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne” nr 4/2010.

i decyzjami przedstawicieli Unii i Rosji. Opracowanie zostało podzielone na cztery części, przybliżające najczęściej pojawiające się w wypowiedziach A. Merkel zagadnienia powiązane z kryzysem na Ukrainie w kontekście prowadzonej przez nią polityki wschodniej. Ich tytuły można postrzegać jako „hasła-klucze” umożliwiające zrozumienie i prześledzenie merkelowskiej *Ostpolitik*.

POGŁĘBIENIE WIĘZI Z UKRAINĄ *VERSUS* DOBRE STOSUNKI Z ROSJĄ

Analizując postawę A. Merkel wobec obu stron konfliktu można zauważyć, iż kanclerz przywiązywała dużą wagę do utrzymania dobrych stosunków zarówno z Federacją Rosyjską, jak i z Ukrainą. Opowiadając się za pogłębieniem więzi politycznych i integracji gospodarczej z Ukrainą starała się przekonywać, iż działania zmierzające w tym kierunku nie są skierowane przeciwko Rosji oraz wskazywać, iż również to państwo będzie mogło czerpać z nich korzyści ekonomiczne. Wielokrotnie podkreślała, iż zbliżenie Ukrainy do UE i dobre stosunki tego państwa z Rosją nie wykluczają się wzajemnie³. Jednocześnie jasno dawała do zrozumienia, że bez względu na to, jak potoczą się rozmowy ze stroną rosyjską, umowa stowarzyszeniowa z Ukrainą wejdzie w życie. Twarde stanowisko w tej kwestii nie oznaczało rezygnacji z rozmów z Kreml, ale związane było z tym, iż nie przynosiły one pożądanych przez kanclerz wyników⁴. W związku z tym wskazywała ona na potrzebę zapewnienia stronie ukraińskiej pomocy w przypadku ewentualnych reperkusji ze strony Rosji (m.in. finansowej, poprzez sprzedaż produktów, które nie będą mogły być importowane do Rosji lub zaopatrzenie w dostawy energii).

Wspierające praworządność, transparentność, redukcję korupcji, a także propagujące otwarte rynki i powiązania rynkowe Partnerstwo Wschodnie⁵ traktowane było przez kanclerz Merkel od początku kadencji jako bardzo ważny element wschodniej polityki zagranicznej Niemiec oraz UE. Przerwanie przez stronę ukraińską rozmów dotyczących podpisania umowy stowarzyszeniowej z Unią nie zamykało –

³ Zob. *Rede von Bundeskanzlerin Merkel beim Jahresempfang für das Diplomatische Corps am 13. Juli 2015*, 13. 06.2015, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Rede/2015/07/2015-07-14-merkel-diplomatischer-corps.html> (dostęp 15.09.2015).

⁴ Zob. *Pressekonferenz von Bundeskanzlerin Merkel und dem ukrainischen Ministerpräsidenten Jazenjuk im Bundeskanzleramt*, 23.10.2015, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonferenzen/2015/10/2015-10-23-merkel-jazenjuk.html> (dostęp 15.12.2015).

⁵ Partnerstwo Wschodnie zakłada zacieśnienie współpracy z Białorusią, Ukrainą, Mołdawią, Gruzją, Azerbejdżanem i Armenią. Podczas szczytu miała zostać podpisana umowa o stowarzyszeniu i wolnym handlu z Ukrainą, o ile Kijów spełni stawiane mu warunki (np. dotyczące zagwarantowania wolnych i uczciwych wyborów, nieprzekupności organów sądowych i wprowadzenia w życie obiecanych reform). Umowa taka ostatecznie została podpisana z Gruzją i Mołdawią. Zob. *Mołdawia i Gruzja bliżej Europy. Zakończył się III Szczyt Partnerstwa Wschodniego w Wilnie*, 29.11.2013, http://www.msz.gov.pl/pl/p/msz_pl/aktualnosci/wiadomosci/moldawia_i_gruzja_blizej_europy_zakonczyl_sie_iii_szczyt_partnerstwa_wschodniego_w_wilnie (dostęp 15.09.2015).

według A. Merkel – Ukrainie drogi do zacieśnienia współpracy. Podczas III szczytu Partnerstwa Wschodniego w Wilnie (28-29 listopada 2013 r.) kanclerz, jak i pozostali szefowie państw i rządów, opowiadała się za tym, by poczekać na zmianę tej decyzji⁶. Merkel przekonywała, iż zbliżenie z UE i współpraca z Rosją nie wykluczają się wzajemnie, że nie jest to alternatywa z rodzaju „albo-albo”⁷. Wyraźnie oznajmiła, iż „w ramach Partnerstwa Wschodniego nie chodzi o perspektywę przystąpienia do UE, ale o wspieranie naszych partnerów w demokracji i modernizacji”. Perswadowała, iż na wzmocnieniu i modernizacji gospodarek państw z Europy Wschodniej skorzysta również FR. Podkreślała również, iż w przypadku rosyjskich reperkusji po podpisaniu umowy Unia powinna wspomóc stronę ukraińską w duchu solidarności⁸.

Prawdopodobnie ani w Berlinie, ani w Brukseli nie przewidywano, że odmowa podpisania umowy wywoła masowy protest obywateli Ukrainy⁹. Kanclerz wyrażała zaniepokojenie aktami przemocy w Kijowie i podczas rozmowy telefonicznej z Wiktorem Janukowyczem podkreślała, że obowiązkiem państwa jest ochrona wolności wypowiedzi i pokojowych zgromadzeń. Ponadto apelowała do prezydenta, by zaangażował się w „poważny” dialog z opozycją celem „osiągnięcia wymiernych rezultatów”¹⁰. Przekonywała, iż niemieccy politycy wspierają i kontynuują wysiłki ukierunkowane na znalezienie pokojowego rozwiązania konfliktu „wszystkimi dostępnymi środkami”¹¹.

Również po zaostreniu sytuacji na Majdanie kanclerz zapewniała, że podpisanie przez Ukrainę układu o stowarzyszeniu z UE nadal jest możliwe. Zamierzała prowadzić „cierpliwe negocjacje” z Kremlem dla korzyści wszystkich w regionie¹². Wspierała wysiłki kijowskiego rządu tymczasowego, który starał się brać pod uwagę potrzeby wszystkich obywateli (Ukraińców, Rosjan, Tatarów i innych mniejszości), traktując takie działanie jako warunek „realizacji europejskiej propozycji partnerstwa w kształcie zapisanym w umowie stowarzyszeniowej i o wolnym handlu”. Kanclerz przekonywała, iż „owa propozycja modernizacji jest częścią polityki sąsiedzkiej,

⁶ Zob. *Östliche Partnerschaft. Tür für Ukraine weiter offen*, 28.11.2013, <http://www.bundeskanzlerin.de/ContentArchiv/DE/Archiv17/Artikel/2013/11/2013-11-27-ankuendigung-merkel-vilnius.html> (dostęp 15.09.2015).

⁷ Postulowana przez Rosję alternatywa „albo Rosja albo Unia” pojawiało się wielokrotnie w wypowiedziach kanclerz i zawsze w kontekście, iż musi i może zostać przewyżczona.

⁸ Zob. *Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Merkel zum EU-Gipfel „Östliche Partnerschaft” am 28./29. November 2013 in Vilnius*, 18.11.2013, <http://www.bundeskanzlerin.de/ContentArchiv/DE/Archiv17/Regierungserklaerung/2013/2013-11-18-merkel-oestl-partnerschaften.html> (dostęp 15.09.2015).

⁹ Zob. *CDU/CSU solidarisch mit der friedlichen Opposition in der Ukraine*, 11.12.2013, <https://www.cducusu.de/presse/pressemitteilungen/cducusu-solidarisch-mit-der-friedlichen-opposition-der-ukraine> (dostęp 15.09.2015).

¹⁰ Zob. *Bundeskanzlerin Merkel telefonierte mit dem ukrainischen Staatspräsidenten Janukowitsch*, 23.01.2014, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Pressemitteilungen/BPA/2014/01/2014-01-23-merkel-janukowitsch.html> (dostęp 15.09.2015).

¹¹ Zob. *Freiheit, politische Stabilität, Rechtsstaatlichkeit, wirtschaftliche Stärke, Gerechtigkeit. Regierungserklärung*, 29.01.2014, <https://www.cducusu.de/themen/freiheit-politische-stabilitaet-rechtsstaatlichkeit-wirtschaftliche-staerke-gerechtigkeit> (dostęp 15.09.2015).

¹² Zob. *Ibidem*.

a nie geopolityki. Nie jest skierowana przeciwko komukolwiek. (...) ani Partnerstwo Wschodnie ani bilateralne traktatowe stosunki, które UE zamierza zawrzeć ze swoimi partnerami, nie są skierowane przeciwko Rosji¹³.

Pierwsza polityczna część umowy stowarzyszeniowej Ukrainy z UE podpisana została w czasie zaostrzających się napięć z Rosją i kryzysu politycznego w związku z przyjęciem Republiki Krymu do Federacji Rosyjskiej¹⁴. Podpisanie tej części umowy traktowane było nie tylko przez kanclerz, ale cały niemiecki rząd, UE i Stany Zjednoczone jako element finansowego i politycznego wsparcia Ukrainy, czyli drugi z trzech punktów tzw. triady polityczno-ekonomicznej¹⁵. W dokumencie znalazły się wzmianki o wspólnych demokratycznych wartościach i zasadach wolnego rynku, na których opiera się współpraca Unii i Ukrainy, kooperacji w sferze polityki zagranicznej i bezpieczeństwa oraz nowych instytucjonalnych formach współpracy, takich jak regularne szczyty UE-Ukraina i Rada Stowarzyszenia na szczeblu ministerialnym. Umowa nie regulowała jednakże możliwości przystąpienia Ukrainy do Unii¹⁶. Kanclerz Merkel podkreślała, iż „podpisanie części politycznej, tak szybko jak to możliwe było życzeniem ukraińskiego rządu, i to życzenie zostało spełnione. (...) Wciąż czujemy się zobowiązani do podpisania części drugiej wtedy, gdy zostanie wyrażone takie życzenie. Przy części handlowej musimy oczywiście mieć na uwadze konsekwencje dla ukraińsko-rosyjskiego handlu energią”¹⁷.

W następnych tygodniach rząd federalny zaczął przywiązywać jeszcze większą wagę do takiej modyfikacji unijnej polityki sąsiedztwa, by integracja gospodarcza z UE nie wykluczała rozwijania współpracy państw Partnerstwa Wschodniego z Moskwą. Nie zostały one jednakże docenione przez stronę rosyjską, która nie zmieniła postawy względem Ukrainy. Zatem podczas debaty budżetowej Merkel wyraziła ubolewanie, iż „na wielu odcinkach nie widać, by Rosja przykładła się do deeskalacji sytuacji” i nawoływała W. Putina do podjęcia dialogu z nowymi władzami w Kijowie¹⁸. Podkreślała jednocześnie konieczność wzmocnienia współpracy gospo-

¹³ Zob. *Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Merkel*, 13.03.2014, <https://www.bundesregierung.de/Content/DE/Regierungserklaerung/2014/2014-03-13-bt-merkel.html> (dostęp 15.09.2015).

¹⁴ Zob. J. Malczyk, *Rosja. Rada Federacji ratyfikowała traktat o przyjęciu Krymu do FR*, „Gazeta Wyborcza” z dnia 21.03.2014, http://wyborcza.pl/1,91446,15661889,Rosja__Rada_Federacji_ratyfikowala_traktat_o_przyjeciu.html (dostęp 15.09.2015).

¹⁵ Zob. *Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Merkel*, 13.03.2014, *op. cit.*; *Die Woche der Kanzlerin (bis 14.03.2014)*, http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/AudioVideo/2014/Video/_woche_der_kanzlerin/2014-03-14-woche-der-kanzlerin/2014-03-14-textversion-wdk.html (dostęp 15.09.2015). Pierwszym elementem triady było utworzenie tzw. grupy kontaktowej oraz międzynarodowej komisji obserwatorów OBWE, natomiast trzecim były trójstopniowe unijne sankcje wobec Rosji.

¹⁶ Zob. *Układ o stowarzyszeniu między Unią Europejską i jej państwami członkowskimi, z jednej strony, a Ukrainą, z drugiej strony*, Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej, L 161/3, 29.5.2014.

¹⁷ Zob. *Pressekonzferenz von Kanzlerin Merkel zum Treffen des Europäischen Rats (Domers-tag) in Brüssel*, 21.03.2014, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonzferenz/2014/03/2014-03-21-pk-merkel.html> (dostęp 15.09.2015).

¹⁸ Zob. *Rede von Bundeskanzlerin Dr. Angela Merkel zum Haushaltsgesetz 2014 vor dem Deutschen Bundestag am 9. April 2014 in Berlin*, 09.04.2014, <http://www.bundesregierung.de/Content/DE/Bulletin/2014/04/41-1-bk-bt.html> (dostęp 15.09.2015).

darczej z Ukrainą oraz w imieniu Niemiec i Francji wyrażała gotowość do zaangażowania się w tę kwestię¹⁹.

Po podpisaniu drugiej części umowy stowarzyszeniowej z Ukrainą, dotyczącej utworzenia pogłębionej i kompleksowej strefy wolnego handlu (*Deep and Comprehensive Free Trade Area – DCFTA*), współpracy w dziedzinie gospodarki oraz wymiaru sprawiedliwości i spraw wewnętrznych Merkel podkreślała, iż celem uniknięcia problemów w handlu między Ukrainą a Rosją zostało ustalone, iż nie wszystkie elementy umowy zostaną natychmiast wprowadzone w życie. Podjęto natomiast decyzję o niezwłocznym rozpoczęciu rozmów pomiędzy Komisją Europejską, Rosją i Ukrainą. Kanclerz mówiła o potrzebie „znaczącego postępu”, dzięki któremu będzie można prowadzić stałe rozmowy²⁰. Merkel skłaniała się do późniejszego wdrożenia *DCFTA* ze względu na groźby Rosji, że wprowadzi cła importowe na towary ukraińskie od 1 listopada 2014 r., jeśli jej uwagi do umowy o stowarzyszeniu Ukrainy z Unią nie zostaną uwzględnione²¹. Decyzja o opóźnieniu wdrażania strefy wolnego handlu do 31 grudnia 2015 r. podjęta została przez przedstawicieli UE, Rosji i Ukrainy w połowie września. Podczas spotkania uzgodniono, iż Kijów korzystać będzie z jednostronnego zniesienia ceł przez Unię oraz kontynuowane będą trójstronne rozmowy na poziomie technicznym oraz ministerialnym dotyczące *DCFTA* między Unią, Rosją i Ukrainą do czasu jej wejścia w życie (1 styczeń 2016 r.). Przekonywano, iż takie działanie wspiera proces pokojowy, który toczy się na Ukrainie²².

DEMOKRATYZACJA ORAZ ZACHOWANIE JEDNOŚCI TERYTORIALNEJ I POLITYCZNEJ UKRAINY

Kwestie związane z demokratyzacją państwa ukraińskiego były najczęściej przywoływane przez kanclerz w kontekście prowadzenia dialogu ze wszystkimi stronami konfliktu, przeprowadzenia wolnych i demokratycznych wyborów, rządów prawa oraz poszanowania praw człowieka i mniejszości. Zagadnienia te omawiane były w połączeniu z problemem zachowania jedności terytorialnej i politycznej Ukrainy

¹⁹ Zob. *Pressekonferenz von Bundeskanzlerin Merkel und dem französischen Staatspräsidenten Hollande am 10. Mai 2014 in Stralsund*, 10.05.2014, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonferenzen/2014/05/2014-05-10-statements-merkel-hollande.html> (dostęp 15.09.2015).

²⁰ Zob. *Rede von Bundeskanzlerin Merkel anlässlich der Generaldebatte über den Haushalt im Deutschen Bundestag am 25. Juni 2014*, 25.06.2014, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Rede/2014/06/2014-06-25-merkel-bt-haushalt.html> (dostęp 15.09.2015).

²¹ Zob. *Deutschland stellt sich seiner Verantwortung gegenüber der Ukraine. Bundesregierung sagt der Ukraine Kreditbürgschaften in Höhe von 500 Millionen Euro zu*, 26.08.2014, <https://www.cducsu.de/themen/aussen-europa-und-verteidigung/deutschland-stellt-sich-seiner-verantwortung-gegenueber-der-ukraine> (dostęp 15.09.2015). Starając się zaradzić pogarszającej się sytuacji ekonomicznej Ukrainy rząd RFN obiecał temu państwu kredyty w wysokości 500 mln euro.

²² Zob. *Wdrażanie umowy o wolnym handlu UE-Ukraina odłożone do końca 2015 r.*, „PAP” z dnia 12.09.2014, http://www.pap.pl/palio/html.run?Instance=cms_www.pap.pl&PageID=1&s=infopaki&dz=swiat&idNewsComp=175799&filename=&idnews=179110&data=&status=biezace&_CheckSum=965483635 (dostęp 15.09.2015).

oraz destabilizującej państwo ukraińskie roli Kremla i separatystów. Ostra krytyka strony rosyjskiej miała na celu zmianę obranego przez Kreml kursu oraz włączenie rosyjskich polityków w działania stabilizujące sytuację na Ukrainie.

Wobec zaostrzającej się sytuacji na Majdanie A. Merkel apelowała o prowadzenie politycznego dialogu na temat rządu przejściowego i wolnych wyborów, będąc przekonana, że tylko takie działanie „może przynieść rzeczywisty postęp”. Ponadto podkreślała, iż w rozwiązanie sytuacji zamierza zaangażować wszystkie strony konfliktu i wykorzystać wszystkie kontakty, by włączyć również Moskwę²³. Zgodnie z zapowiedzią, parę dni później odbyła rozmowę telefoniczną z W. Putinem. Prezydent Rosji zgodził się z Merkel, że Ukraina powinna szybko mieć zdolny do działania rząd, a integralność terytorialna tego państwa musi zostać zachowana²⁴. W ciągłym kontakcie telefonicznym pozostawała również z opozycjonistami: Witalijem Kliczko, Arsenijem Jaceniukiem i Julią Tymoszenko oraz z prezydentem Ukrainy²⁵.

21 lutego 2014 r. W. Janukowycz, trzej liderzy ukraińskiej opozycji: W. Kliczko, A. Jaceniuk i Ołeh Tiahnybok, ministrowie spraw zagranicznych Niemiec i Polski: Frank-Walter Steinmeier i Radosław Sikorski oraz przedstawiciel Rosji – Władimir Łukin uzgodnili porozumienie, na mocy którego miały odbyć się wcześniejsze wybory prezydenckie, powstać rząd jedności narodowej i nastąpić powrót do konstytucji z 2004 r. Po ucieczce Janukowycza z Kijowa i podjęciu uchwały przez Radę Najwyższą o odsunięciu prezydenta od władzy, przewodniczący Rady Najwyższej Ołeksandr Turczynow został wybrany na stanowisko pełniącego obowiązki prezydenta Ukrainy, a A. Jaceniuk na premiera Ukrainy. Kanclerz wyraziła zadowolenie z wyników wyborów oraz zapewniała, że Niemcy będą wspierać Ukrainę w politycznej i gospodarczej stabilizacji kraju²⁶.

W odpowiedzi na te wydarzenia obradujący przy drzwiach zamkniętych parlament krymski wybrał nowy rząd oraz podjął decyzję o zorganizowaniu referendum w sprawie przyszłego statusu regionu. Według A. Merkel decyzja ta „naruszała ukraińską konstytucję, gdyż referenda secesyjne bez zezwolenia państwa są niedozwolone”²⁷. Następnie premier Republiki Autonomicznej Krymu Siergiej Aksionow zwrócił się z oficjalną prośbą do prezydenta W. Putina o zapewnienie spokoju i bezpieczeństwa

²³ Zob. *Pressekonferenz mit BK'in Merkel und dem französischen Staatspräsidenten Hollande in Paris, Thema: 16. deutsch-französischer Ministerrat*, 19.02.2014, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonferenzen/2014/02/2014-02-20-pk-merkel-hollande-dt-frz-ministerrat.html> (dostęp 15.09.2015).

²⁴ Zob. *Bundeskanzlerin Merkel telefonierte mit dem russischen Staatspräsidenten Wladimir Putin*, 23.02.2014, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Pressemitteilungen/BPA/2014/02/2014-02-23-telefonat-putin.html> (dostęp 15.09.2015).

²⁵ Zob. *Ukraine. Chance für die Demokratie*, 24.02.2014, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Artikel/2014/02/2014-02-24-ukraine-chance-fuer-demokratie.html> (dostęp 15.09.2015).

²⁶ Zob. *Bundeskanzlerin Merkel telefonierte mit dem ukrainischen Ministerpräsidenten Jazenjuk*, 28.02.2014, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Pressemitteilungen/BPA/2014/02/2014-02-28-telefonat-jazenjuk.html> (dostęp 15.09.2015).

²⁷ Zob. *Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Merkel*, 13.03.2014...

mieszkańcom półwyspu. Polityk poinformował także, że władze autonomii przejmują całkowitą kontrolę m.in. nad siłami milicyjnymi i strażą graniczną znajdującą się na tym terenie²⁸. Podjęcie przez parlament krymski decyzji o odłączeniu się od Ukrainy²⁹ kanclerz określiła jako „otwarte zakwestionowanie i złamanie integralności terytorialnej, a tym samym jedności politycznej Ukrainy”³⁰.

Podczas nadzwyczajnego posiedzenia szefów państw i rządów UE w marcu 2014 r. A. Merkel mocno naciskała, żeby działania Rosji zostały zdecydowanie skrytykowane. W opublikowanym oświadczeniu potępiono „niesprowokowane pogwałcenie przez Federację Rosyjską suwerenności i integralności terytorialnej Ukrainy” i wezwano Moskwę do „natychmiastowego wycofania swoich sił zbrojnych do miejsc ich stałego stacjonowania zgodnie ze stosownymi porozumieniami” oraz do „umożliwienia międzynarodowym obserwatorom natychmiastowego dostępu”. Podkreślono, iż rozwiązanie kryzysu na Ukrainie musi opierać się na integralności terytorialnej, suwerenności i niezależności Ukrainy oraz na ścisłym przestrzeganiu międzynarodowych standardów³¹. Kanclerz wyraziła zadowolenie z przyjętych ustaleń³². Kilka dni później, przedstawiając strategię rządu federalnego wobec sytuacji na Ukrainie, podkreślała, iż „działania Rosji na Ukrainie wyraźnie stanowią naruszenie podstawowych zasad prawa międzynarodowego”, a „terytorialna integralność Ukrainy nie jest kwestią negocjacji”. Według Merkel

„Rosja nie pokazała się jako partner do stabilizacji ściśle związanego z nią historycznie, kulturowo i gospodarczo sąsiedniego kraju, ale jako ta, która wykorzystuje jego słabości. Prawo silniejszego zostało postawione przeciwko sile prawa, pewne interesy geopolityczne ponad zrozumieniem i współpracą. Jest to działanie zgodne z wzorcami z XIX i XX w. (...) Nikt z nas w XXI w. nie może się kierować tylko własnymi interesami. Jeśli to robi zaszkodzi sobie wcześniej lub później”³³.

²⁸ Zob. *Ukraina. Władze Krymu przejmują kontrolę nad siłami bezpieczeństwa*, „Gazeta Wyborcza” z dnia 01.03.2014 http://wyborcza.pl/1,91446,15546871,Ukraina__Wladze_Krymu_przejmujaja_kontrola_nad_silami.html (dostęp 15.09.2015).

²⁹ Zob. J. Junko, *Parlament Krymu ogłosił deklarację w sprawie niepodległości Autonomii*, „Gazeta Wyborcza” z dnia 01.03.2014, http://wyborcza.pl/1,91446,15604197,Parlament_Krymu_oglosil_deklaracje_w_sprawie_niepodleglosci.html?disableRedirects=true (dostęp 15.09.2015).

³⁰ Zob. *Ukraine. Zum politischen Dialog zurückkehren*, 03.03.2014, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Artikel/2014/03/2014-03-03-ukraine-seibert-pk.html> (dostęp 15.09.2015).

³¹ Zob. Rada Europejska, *Oświadczenie szefów państw lub rządów w sprawie Ukrainy, Bruksela, 6 marca 2014 r., Bruksela, 6 marca 2014 r. (06.03) (OR. en)*, http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/PL/ec/141391.pdf (dostęp 15.09.2015).

³² Zob. *Pressekonzferenz von Bundeskanzlerin Merkel zum Treffen der Staats- und Regierungschefs der Europäischen Union in Brüssel*, 07.03.2014, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonzferenzen/2014/03/2014-03-07-pk-merkel-bruessel.html> (dostęp 15.09.2015).

³³ Zob. *Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Merkel*, 13.03.2014... Przy okazji wizyty w Warszawie oświadczyła, iż „jesteśmy w XXI w., nie rozwiązujemy naszych konfliktów militarnie; (...) ale również nie schodzimy z drogi konfliktom”. *Die Woche der Kanzlerin (bis 14.03.2014)*, http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/AudioVideo/2014/Video/_woche_der_kanzlerin/2014-03-14-woche-der-kanzlerin/2014-03-14-textversion-wdk.html (dostęp 15.09.2015).

Referendum w sprawie przyłączenia półwyspu do Rosji odbyło się 16 marca 2014 r., a następnego dnia podano, że według ostatecznych wyników 96,77% głosujących opowiedziało się za zjednoczeniem Krymu z Rosją. Krótko potem Rada Najwyższa Krymu przyjęła uchwałę o niepodległości Krymu³⁴. Jeszcze tego samego dnia W. Putin podpisał dekret o uznaniu Krymu suwerennym i niepodległym państwem, a następnie Traktat o włączeniu Republiki Krymu i Sewastopola do Rosji. Według kanclerz niezgodne z konstytucją Ukrainy i normami prawa międzynarodowego referendum „miało jeden cel: zgodnie z rosyjskim planem było narzędziem wyrwania Krymu Ukrainie. Dzięki temu Rosja miała dostać część Krymu – i tak też się stało”³⁵. Wydarzenia te bez wątpienia uzmysłowiły Merkel, że polityka Putina nie jest chwilowym „wysokiem”, z którego będzie chciał szybko się wycofać. Zmusiły ją także do zaostrożenia kursu prowadzonej polityki³⁶.

Po pojawieniu się doniesień o chęci zorganizowania referendum secesyjnego we wschodniej Ukrainie A. Merkel oznajmiła, iż zarówno Niemcy, jak i Francja³⁷ uznają owo referendum za nielegalne i opowiadają się za narodowym dialogiem, za przeprowadzeniem wolnych i uczciwych wyborów prezydenckich na Ukrainie oraz zmianami konstytucyjnymi, dzięki którym „wszystkie części kraju znajdują odzwierciedlenie swych potrzeb i oczekiwań”³⁸. Kanclerz wciąż stała na stanowisku, iż „militarnie kryzys nie może zostać rozwiązany”. Przekonywała, iż „w końcu moc prawa zwycięży”³⁹. Winą za to, że separatysty urosli w siłę, obarczyła stronę rosyjską⁴⁰. Ponadto podkreślała ambiwalencję w postawie Kremla, który sygnalizował np., iż wycofa część wojsk rosyjskich z granicy z Ukrainą, ale nie zmienił postawy wobec aneksji półwyspu. Kanclerz przypominała, iż „wspólna historia nie uzasadnia żadnych roszczeń terytorialnych wobec suwerennego państwa. Szczególnie państwa połączone wspólną historią powinny współpracować i żyć ze sobą ściśle w szacunku

³⁴ Zob. *Krym ogłosił niepodległość, chce do Federacji Rosyjskiej. Ukraina: nie uznajemy*, „Forbes” z dnia 17.03.2014, <http://www.forbes.pl/krym-oglosil-niepodleglosc-chce-do-federacji-rosyjskiej,artykuly,173361,1,1.html> (dostęp 15.09.2015).

³⁵ Zob. *Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Merkel zum Europäischen Rat am 19. und 20. März 2015*, 19.03.2015, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Regierungserklaerung/2015/2015-03-19-regierungserklaerung.html> (dostęp 15.09.2015).

³⁶ Zob. M. A. Cichocki, *Polityka Niemiec wobec Rosji w świetle aneksji Krymu*, <http://www.omp.org.pl/artukul.php?artykul=371> (dostęp 15.09.2015); A. Rinke, *Wie Putin Berlin verlor. Moskaus Annexion der Krim hat die deutsche Russland-Politik verändert*, „Internationale Politik”, Mai/Juni 2014, s. 33-45.

³⁷ Rządy niemiecki oraz francuski opublikowały wspólne oświadczenie dot. referendum secesyjnego we wschodniej Ukrainie. Zob. *Deutsch-Französische Erklärung (Stralsund, 10. Mai 2014)*, 10.05.2014, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Pressemitteilungen/BPA/2014/05/2014-05-10-erklaerung-stralsund.html?nn=614982> (dostęp 15.09.2015).

³⁸ Zob. *Pressekonferenz von Bundeskanzlerin Merkel und dem französischen...*

³⁹ Zob. *Vereintes Europa hat starke Stimme in der Welt. Interview mit Merkel Angela*, 13.05.2014, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Interview/2014/05/2014-05-13-merkel-westfalenpost.html> (dostęp 15.01.2016).

⁴⁰ Zob. *Pressekonferenz von Bundeskanzlerin Merkel zum informellen Treffen der Staats- und Regierungschefs der Europäischen Union am 27. Mai 2014 in Brüssel*, 28.04.2014, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonferenzen/2014/05/2014-05-28-merkel-bruessel.html> (dostęp 15.09.2015).

i poszanowaniu praw⁴¹. Polityk podkreślała, iż Rosja musi przyczynić się do ustabilizowania i do deeskalacji sytuacji. Oznaczać to miało podjęcie współpracy z nowym prezydentem Ukrainy, przyczynienie się do powstrzymania napływu broni dla separatystów przez granicę rosyjsko-ukraińską i podjęcie niezbędnych kroków celem rozsądnego zabezpieczenia dostaw gazu⁴².

Po wyborach parlamentarnych, które odbyły się we wschodniej Ukrainie na obszarach zajmowanych przez prorosyjskich separatystów kanclerz domagała się wycofania konsekwencji wobec przedstawicieli tej grupy i wszystkich osób, które zostały wybrane w tym „nielegalnym” głosowaniu. Merkel wyraziła również głębokie zaniepokojenie doniesieniami o wznowieniu ruchów wojsk rosyjskich na terytorium Ukrainy. Z zadowoleniem przyjęła natomiast wyniki październikowych wyborów prezydenckich. A. Merkel podkreślała, iż obywatele Ukrainy opowiedzieli się za demokratyczną i samodzielnie wyznaczoną drogą reform. Zapewniła, że rząd federalny będzie nadal dokładał wszelkich starań, aby przyczynić się do deeskalacji sytuacji na wschodzie Ukrainy. W rozmowie telefonicznej z nowo wybranym prezydentem Petrem Poroszenką m.in. potwierdziła potrzebę natychmiastowego wdrożenia kompleksowego zawieszenia broni⁴³.

Coraz bardziej sfrustrowana brakiem dyplomatycznych rozwiązań konfliktu A. Merkel nie zamierzała akceptować rosyjskiej polityki faktów dokonanych. Podczas przemówienia w australijskim *think tanku Lowy Institute for International Policy* w Sydney, kanclerz podkreślała, iż

„nawet w Europie wciąż istnieją siły, które nie chcą zaakceptować koncepcji wzajemnego szacunku lub rozwiązywania konfliktów za pomocą środków demokratycznych i prawnych, które wierzą w prawo silniejszego i lekceważą siłę prawa. Tak dokładnie się stało, kiedy Rosja złamała prawo międzynarodowe i przyłączyła Krym na początku roku. Rosja (...) traktuje jednego ze swoich sąsiadów, Ukrainę, jako strefę swoich wpływów. Po koszmarze dwóch wojen światowych i zakończeniu zimnej wojny, działania te podają w wątpliwość cały europejski ład pokojowy. Znajdują kontynuację w rosyjskim wpływie na destabilizację wschodniej Ukrainy”⁴⁴.

⁴¹ Zob. *Frieden, Freiheit und Wohlstand in der Welt festigen. Regierungserklärung der Bundeskanzlerin zum EU- und G7-Gipfel*, 04.06.2014, <https://www.cducsu.de/themen/aussen-europa-und-verteidigung/frieden-freiheit-und-wohlstand-der-welt-festigen> (dostęp 15.09.2015). Oświadczenie wywołało mieszane reakcje, również w szeregach frakcji CDU/CSU. Zob. „*Russland wurde ausgeladen, und das ist genau das richtige Zeichen*“. *Regierungserklärung der Bundeskanzlerin zum EU- und G7-Gipfel*, 04.06.2014, <https://www.cducsu.de/themen/aussen-europa-und-verteidigung/russland-wurde-ausgeladen-und-das-ist-genau-das-richtige-zeichen> (dostęp 15.09.2015).

⁴² Zob. *Pressekonferenz von Bundeskanzlerin Merkel zum G7-Treffen der Staats- und Regierungschefs am 4. Juni 2014 in Brüssel*, 05.06.2014, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonferenzen/2014/06/2014-06-05-merkel-g7-eingang.html> (dostęp 15.09.2015).

⁴³ Zob. *Ukraine-Krise. Merkel in ernster Besorgnis*, 07.11.2014, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Artikel/2014/11/2014-11-03-ukraine-ost-wahlen.html> (dostęp 15.09.2015); *Ukraine-Krise. Souveränität der Ukraine bewahren*, 28.11.2014, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Artikel/2014/11/2014-11-26-bkin%20merkel-ukraine.html> (dostęp 15.09.2015).

⁴⁴ Zob. *Rede von Bundeskanzlerin Merkel am Lowy Institut für Internationale Politik am 17. November 2014*, 17.11.2014, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Rede/2014/11/2014-11-17-merkel-lowy-institut.html> (dostęp 15.09.2015). Kilka dni później powtórzyła, iż „działania Rosji wobec

Natomiast w trakcie listopadowego wystąpienia w *Bundestagu* dotyczącego m.in. wyników szczytu państw G-20 przekonywała, iż nic nie usprawiedliwia i nie uzasadnia aneksji Krymu przez Rosję oraz bezpośredniego lub pośredniego udziału tego państwa w walkach w Doniecku i Ługańsku. Ponadto kanclerz przypominała, że Moskwa naruszyła integralność terytorialną Ukrainy, i to pomimo podjęcia się ochrony owej integralności wspólnie z Wielką Brytanią i Stanami Zjednoczonymi w Memorandum Budapesztańskim z 1994 r.⁴⁵ Wypowiedzi te miały na celu jednoznaczne zakomunikowanie Putinowi, że kanclerz czeka na konkretne działania Kremla i nie daje się zwieść propagandowym działaniom i komunikatom strony rosyjskiej. Ostre słowa ze strony Merkel nie oznaczały jednakże zmiany kursu, który obrała wobec Rosji⁴⁶.

Po wyborach do rad najwyższych w obwodach donieckim i ługańskim, w których wygrali dotychczasowi przywódcy separatystów: Aleksander Zacharczenko i Igor Płotnicki, kanclerz w przemówieniu w *Bundestagu* po raz kolejny podkreślała, iż celem Unii jest suwerenna i integralna pod względem terytorialnym Ukraina⁴⁷. Zgodnie ze stanowiskiem przedstawicieli Rady dodawała, iż należy pomóc Ukrainie, ale pod warunkiem, że państwo to rzeczywiście przeprowadzi reformy gospodarcze i zwalczy korupcję⁴⁸.

Również w następnym roku Merkel wielokrotnie potępiała bezprawną aneksję Krymu i Sewastopola przez Federację Rosyjską oraz zdecydowana była w pełni realizować politykę nieuznawania aneksji. Podczas majowej wizyty w Moskwie Merkel ostro określiła aneksję półwyspu oraz starcia zbrojne we wschodniej Ukrainie jako „przestępcze” i naruszające podstawy „wspólnego europejskiego porządku pokojowego”. Jednocześnie optowała za pokojowym rozwiązaniem konfliktu, czyli środkami dyplomatycznymi⁴⁹. Przestrzeganie zawieszenia broni, wy-

Ukrainy naruszają główne zasady naszego wspólnego pokojowego współistnienia w Europie”. *Rede der Bundeskanzlerin Merkel zur Verleihung der Wilhelm Leuschner-Medaille am 28. November 2014*, 28.11.2014, <http://www.bundesregierung.de/Content/DE/Rede/2014/11/2014-11-28-merkel-wilhelm-leuschner-medaille.html> (dostęp 15.09.2015).

⁴⁵ Zob. *Deutschland ist Garant für Verlässlichkeit und Stabilität. Rede zum Einzelplan des Bundeskanzleramt (inkl. BKM)*, 26.11.2014, <https://www.cducsu.de/themen/wirtschaft-und-energie-haushalt-und-finanzen/deutschland-ist-garant-fuer-verlaesslichkeit-und-stabilitaet> (dostęp 15.09.2015).

⁴⁶ Potwierdziła to w wywiadzie dla telewizji *ARD* z 24 sierpnia 2014 r. słowami „jesteśmy na siebie skazani”. Zob. A. Ciechanowicz, *Rosja dzieli RFN. Analizy*, 26.11.2014, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-11-26/rosja-dzieli-rfn> (dostęp 15.09.2015).

⁴⁷ Zob. *Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Merkel zum Europäischen Rat am 18./19. Dezember in Brüssel*, 18.12.2014, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Regierungserklaerung/2014/2014-12-18-bt-merkel.html> (dostęp 15.09.2015).

⁴⁸ Zob. *Pressekonferenz von Bundeskanzlerin Merkel zum Europäischen Rat am 18. Dezember in Brüssel*, 19.12.2014, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonferenzen/2014/12/2014-12-19-merkel-er.html> (dostęp 15.09.2015).

⁴⁹ Zob. *Pressekonferenz von Bundeskanzlerin Merkel und Staatspräsident Putin am 10. Mai 2015 in Moskau*, 10.05.2015, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonferenzen/2015/05/2015-05-10-pk-merkel-putin.html> (dostęp 15.09.2015); J. Strzelecki, *Kreml kontynuuje presję na Niemcy w sprawie Ukrainy*, 13.05.2015, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2015-05-13/kreml-kontynuuje-presje-na-niemcy-w-sprawie-ukrainy> (dostęp 15.09.2015). Przed IV szczytem Partnerstwa Wschodniego

cofywanie broni ciężkiej i lekkiej, unieważnienie wyborów i przesunięcie terminu wyborów na obszarach zajmowanych przez separatystów określiła jako promyk nadziei, który „daje nam okazję do osiągnięcia postępów na drodze politycznego rozwiązania”⁵⁰.

MIĘDZYNARODOWA MEDIACJA ORAZ WSPÓŁPRACA Z ROSJĄ

Kancelarz zamierzała działać na rzecz włączenia Rosji do współpracy w rozwiązywaniu konfliktu oraz zapobiegać jej izolacji. A. Merkel opowiadała się za utworzeniem tzw. grupy kontaktowej, której celem była mediacja międzynarodowych partnerów umożliwiająca rozmowy rosyjsko-ukraińskie. Powołanie tej grupy oraz międzynarodowej komisji obserwatorów OBWE poszukujących polityczno-dyplomatycznego rozwiązania kryzysu było pierwszym punktem tzw. triady polityczno-ekonomicznej⁵¹.

Nazwana przez prezydenta Baracka Obamę „niekwestionowaną przywódczynią Europejczyków” kancelarz Merkel przekonywała, iż rozwiązanie kryzysu jest możliwe tylko przy współdziałaniu Europy i Stanów Zjednoczonych. Podkreślając, iż państwa członkowskie Unii podejmują decyzje jednomyślnie⁵², obiecywała, iż „będzie w dalszym ciągu podejmować wszelkie starania w celu znalezienia politycznego rozwiązania konfliktu”⁵³. Postawa taka zgodna była z coraz częściej wyrażanymi oczekiwaniami bardziej widocznego przewodnictwa Niemiec w polityce zagranicznej⁵⁴. Kancelarz, tak jak partie tworzące koalicję rządową (*CDU/CSU* i *SPD*), nie uciekała od międzynarodowej odpowiedzialności i była gotowa do spełnienia oczekiwań dotyczących pokojowego rozwiązywania kryzysów i konfliktów za pomocą środków dyplomatycznych oraz współpracy na rzecz rozwoju⁵⁵.

w Rydze (21-22 maja 2015 r.) kancelarz ponownie przekonywała, że zbliżenie z Unią nie jest skierowane przeciw Rosji i nie oznacza alternatywy z rodzaju „albo Rosja albo Unia”. Podkreślała również, że Partnerstwo Wschodnie nie jest pierwszym krokiem do członkostwa w UE, lecz narzędziem modernizacji państw z nią współpracujących. Zob. *Kalendarium*, „Biuletyn Niemiecki” nr 57, 31.03.2015 r., http://fwpn.org.pl/assets/Publikacje/Biuletyn_Niemiecki/2015/BIULETYN_NIEMIECKI_NR_57.pdf (dostęp 15.09.2015).

⁵⁰ Zob. *Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Merkel*, 15.10.2015, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Regierungserklaerung/2015/2015-10-15-regierungserklaerung.html> (dostęp 15.12.2015).

⁵¹ Zob. *Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Merkel*, 13.03.2014...

⁵² Zob. *Bundeskanzlerin Merkel beim WDR-Europaforum „Welches Europa wollen wir?” am 8. Mai 2014 im Auswärtigen Amt*, 08.05.2014, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonferenzen/2014/05/2014-05-08-merkel-wdr-europaforum.html> (dostęp 15.09.2015).

⁵³ Zob. *Lage in der Ukraine. Wahlen sind entscheidende Wegmarke*, 10.05.2014, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Artikel/2014/05/2014-05-08-lage-in-der-ukraine.html> (dostęp 15.09.2015).

⁵⁴ Zob. *Alle fordern von uns Deutschen mehr Verantwortung. Rede zur Haushaltsberatung: Auswärtiges Amt*, 09.04.2014, <https://www.cducsu.de/themen/aussen-europa-und-verteidigung/alle-fordern-von-uns-deutschen-mehr-verantwortung> (dostęp 15.09.2015).

⁵⁵ Sformułowanie takie znalazło się w opublikowanym pod koniec kwietnia raporcie przewodniczących *CDU/CSU* oraz *SPD*. Zob. *Beschluss der Geschäftsführenden Vorstände vom 28. April 2014. Deut-*

Po doniesieniach o chęci zorganizowania referendum secesyjnego we wschodniej Ukrainie A. Merkel oznajmiła, iż zarówno Niemcy, jak i Francja będą wspomagać OBWE w wysiłkach stworzenia niezbędnych warunków do dialogu i „zrobią wszystko, by postępowała deeskalacja”, w tym będą silniej angażować w działania prezydenta Putina. Podkreślała, iż pierwsze sygnały, które pojawiły się po stronie rosyjskiej, muszą zostać wzmocnione, gdyż jeśli to nie nastąpi, dojdzie do dalszej destabilizacji Ukrainy⁵⁶. Kanclerz stała na stanowisku, iż „militarnie kryzys nie może zostać rozwiązany”. Przekonywała, iż „w końcu moc prawa zwycięży”⁵⁷.

Po wyborach prezydenckich na Ukrainie, które wygrał Petro Poroszenko, kanclerz podkreślała, iż pojawiły się pozytywne sygnały ze strony Rosji dotyczące respektowania wyników wyborów i roli OBWE. Wyraziła również nadzieję, że wkrótce dojdzie do kontaktu pomiędzy nowo wybranym prezydentem Ukrainy i prezydentem Rosji⁵⁸. Postulowała porozumienie się z Rosją w kwestii lepszej ochrony granicy z Ukrainą, by uniemożliwić przedostawanie się tą drogą posiłków dla separatystów⁵⁹. Niedługo potem oficjalnie przyznała, że starania dotyczące zmiany kursu Moskwy z konfrontacyjnego na kooperacyjny nie zawsze przynoszą oczekiwane skutki⁶⁰. Zaczęła zatem kłaść jeszcze większy nacisk na powstanie grupy kontaktowej. Dla kanclerz było niezwykle istotne, by owa grupa „miała wyraźną agendę, która będzie powiązana z planem pokojowym”. Ponadto, przychylając się do postulatów P. Poroszenko, podkreślała konieczność monitorowania zawieszenia broni przez OBWE „na tzw. punktach kontrolnych, na których stoi armia ukraińska i na obszarach, które zdominowane są przez separatystów”⁶¹.

Kilka dni później w Berlinie sfinalizowano rozmowy z udziałem szefów MSZ Rosji, Ukrainy, Francji i Niemiec dotyczące utworzenia grupy kontaktowej. Grupa, w której znaleźli się przedstawiciele rządu w Kijowie, ugrupowań separatystycznych, Rosji i OBWE, pierwszy raz zebrała się pod koniec lipca, lecz rozmowy nie przyniosły oczekiwanych rezultatów⁶². Kanclerz Merkel przekonywała telefonicznie prezydenta Putina, by przyczynił się do deeskalacji sytuacji we wschodniej Ukrainie i wy-

sche Außenpolitik als Beitrag zur Lösung von Krisen und Konflikten, 28.04.2014, <https://www.educsu.de/sites/default/files/uploads/top2-aussenpolitik.pdf> (dostęp 15.09.2015).

⁵⁶ Zob. *Pressekonferenz von Bundeskanzlerin Merkel und dem französischen...*

⁵⁷ Zob. *Vereintes Europa*.

⁵⁸ Zob. *Merkel gratuliert Poroschenko. Beeindruckendes Zeichen der Ukrainer*, 20.05.2014, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Artikel/2014/05/2014-05-26-wahl-ukraine.html> (dostęp 15.09.2015).

⁵⁹ Zob. *Pressekonferenz von Bundeskanzlerin Merkel zum informellen*.

⁶⁰ Zob. *Frieden, Freiheit*.

⁶¹ Zob. *Pressekonferenz von Bundeskanzlerin Merkel zum Europäischen Rat am 27. Juni 2014 in Brüssel*, 27.06.2014, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonferenzen/2014/06/2014-06-27-merkel-europaeischer-rat.html> (dostęp 15.09.2015).

⁶² RE poparła działania dyplomatyczne RFN, w tym związane z powstaniem grupy kontaktowej. Zob. Rada Europejska, *Specjalne posiedzenie Rady Europejskiej (16 lipca 2014 r.), konkluzje, Bruksela, 16 lipca 2014 r. (OR. en), EUCO 147/14, CO EUR 9, CONCL 3*, <http://www.consilium.europa.eu/pl/meetings/european-council/2014/07/16/> (dostęp 15.09.2015).

korzystał swój wpływ na prorosyjskich separatystów celem osiągnięcia wzajemnego zawieszenia broni. Wyraziła również zaniepokojenie, że Rosja wysłała zaopatrzenie dla separatystów w Donbasie⁶³. Kilkanaście dni później odbyło się spotkanie prezydentów Rosji i Ukrainy w Berlinie⁶⁴, a następnie Putin i Poroszenko rozmawiali w Mińsku. Wydawać się zatem mogło, że powrót do rozmów Kijów-Moskwa przyniesie pozytywne zmiany. Nadzieje okazały się płonne, bowiem pod koniec miesiąca regularne oddziały rosyjskiej armii zajęły część kontrolowanych przez ukraińskie siły obwodów donieckiego i ługańskiego⁶⁵.

Rosnący nacisk wywierany na obie strony konfliktu doprowadził wkrótce do kilku spotkań w Mińsku. 5 września podpisany został 12-punktowy „Protokół w sprawie wyniku konsultacji trójstronnej grupy kontaktowej” przewidujący m.in. natychmiastowe dwustronne zawieszenie broni, monitoring jego przestrzegania i granicy rosyjsko-ukraińskiej przez OBWE oraz decentralizację (w tym przyjęcie ustawy o szczególnym trybie funkcjonowania samorządu terytorialnego w części obwodów donieckiego i ługańskiego)⁶⁶. W związku z częstym łamaniem zawieszenia broni przez obie strony konfliktu, dwa tygodnie później podpisano Memorandum z dnia 19 września 2014 r. określające parametry dla realizacji zobowiązań Protokołu z Mińska z dnia 5 września 2014 r. wprowadzające m.in. zakaz podejmowania jakichkolwiek działań ofensywnych przez obie strony i przewidujące utworzenie strefy zdemilitaryzowanej między separatystami i ukraińskimi siłami rządowymi⁶⁷. Merkel konstatowała, iż po zawieszeniu broni koniecznych jest wiele kolejnych kroków, a głównym celem było „osiągnięcie trwałego monitorowania zawieszenia broni przez OBWE, wycofanie rosyjskich wojsk i broni z regionu oraz swoboda decydowania przez mieszkańców Doniecka i Ługańska o ich przyszłym statusie”⁶⁸.

Zapowiedź prezydenta Putina z połowy października o wycofaniu wojsk rosyjskich z obszaru granicznego między Rosją i Ukrainą uznano za ważny sygnał odprężenia. A. Merkel koncyliacyjnie podkreślała, iż „globalne wyzwania można pokonać wy-

⁶³ Zob. *Krise in der Ukraine. Merkel appelliert an Putin*, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Artikel/2014/08/2014-08-04-ukraine-eu-sanktionen.html> (dostęp 15.09.2015).

⁶⁴ Zob. *Erstes Treffen der Präsidenten Russlands und der Ukraine seit Anfang Juni*, 19.08.2014, <https://www.educsu.de/themen/aussen-europa-und-verteidigung/gespraeche-ueber-eine-loesung-des-ukraine-konflikts-werden-weiter-fortgesetzt> (dostęp 15.09.2015).

⁶⁵ Zob. M. Sus, *Niemcy i Polska wobec konfliktu ukraińsko-rosyjskiego w drugiej połowie 2014 r.*, „Biuletyn Niemiecki” nr 54, 20.12.2014 r., http://fwpn.org.pl/assets/Publikacje/Biuletyn_Niemiecki/2015/BIULETYN_NIEMIECKI_NR_54.pdf (dostęp 15.09.2015).

⁶⁶ Zob. *Protocol on the results of consultations of the Trilateral Contact Group (Minsk, 05/09/2014)*, <http://mfa.gov.ua/en/news-feeds/foreign-offices-news/27596-protocol-on-the-results-of-consultations-of-the-trilateral-contact-group-minsk-05092014> (dostęp 15.09.2015).

⁶⁷ Zob. *Memorandum of September 19 2014 outlining the parameters for the implementation of commitments of the Minsk Protocol of 5 September 2014*, <http://www.osce.org/home/123806> (dostęp 15.09.2015); M. Sus, *op. cit.*

⁶⁸ Zob. *Rede von Bundeskanzlerin Merkel im Deutschen Bundestag in Berlin*, 10.09.2014, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Rede/2014/09/2014-09-10-merkel-bt-haushalt.html> (dostęp 15.09.2015).

łącznie wspólnie”. W tym duchu kanclerz napominała rosyjskiego prezydenta o jego odpowiedzialności za pokój we wschodniej Ukrainie przekonując, że „Moskwa musi wyrzucić decydujący wpływ na deeskalację”. Nie pozostawiła wątpliwości, że będzie domagała się od strony rosyjskiej realizacji porozumień z Mińska⁶⁹.

Podczas konferencji telefonicznej kanclerz A. Merkel oraz prezydenci W. Putin, P. Poroszenko i F. Hollande zgodzili się, iż koniecznym warunkiem dalszej realizacji umów mińskich jest szybkie spotkanie grupy kontaktowej. Merkel z zadowoleniem przyjęła fakt, że zawieszenie broni we wschodniej Ukrainie jest powszechnie szanowane⁷⁰. Bezpośrednio przed grudniowym szczytem Rady Europejskiej kanclerz w przemówieniu w *Bundestagu* jasno dawała do zrozumienia, iż celem pozostaje „bezpieczeństwo europejskie wraz z Rosją, a nie przeciwko Rosji”, a od Rosji zależy, czy „przyjmie naszą ofertę dialogu na podstawie wartości europejskiego porządku pokojowego”⁷¹. Podczas szczytu polityk obiecywała, że Niemcy wraz z Francją podejmą starania, by wszystkie punkty protokołu mińskiego faktycznie zostały spełnione⁷².

Miesiąc później (21 stycznia 2015 r.) odbyło się w Berlinie spotkanie w tzw. formacie normandzkim ministrów spraw zagranicznych Francji, Niemiec, Rosji i Ukrainy, po którym F.-W. Steinmeier poinformował, że Rosja i Ukraina zawarły porozumienie o wycofaniu ciężkiej broni ze strefy wzdłuż linii demarkacyjnej we wschodniej Ukrainie, której utworzenie uzgodniono we wrześniu 2014 r.⁷³ W związku z zaogniającą się sytuacją A. Merkel postanowiła jeszcze mocniej zaangażować się w prowadzenie negocjacji, by doprowadzić do długotrwałego zawieszenia broni. Mimo „poniesionych wielu niepowodzeń” wciąż wykluczała działania militarne⁷⁴. Kanclerz wspólnie z prezydentem Francji udała się 5 lutego do Kijowa, dzień później do Moskwy (o takie spotkanie apelowali niektórzy niemieccy politycy i eksperci⁷⁵), a następnie do Monachium, gdzie spotkała się z prezydentem Ukrainy i wiceprezydentem USA Joe Bidenem. Potem 9 lutego w Berlinie miało miejsce spotkanie na szczeb-

⁶⁹ Zob. „*Globale Herausforderungen bewältigen wir nur gemeinsam*”, *Bundeskanzlerin Merkel gibt Ausblick auf EU- und ASEM-Gipfel*, 16.10.2014, <https://www.cducusu.de/themen/aussen-europa-und-verteidigung/globale-herausforderungen-bewaeltigen-wir-nur-gemeinsam> (dostęp 15.09.2015).

⁷⁰ Zob. *Lösungssuche in der Ukraine-Krise. Treffen der Kontaktgruppe drängt*, 17.12.2014, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Artikel/2014/12/2014-12-12-ukraine-russland.html>. (dostęp 15.09.2015).

⁷¹ Zob. *Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Merkel zum Europäischem Rat am 18.*

⁷² Zob. *Pressekonferenz von Bundeskanzlerin Merkel zum Europäischem Rat am 18. Dezember.*

⁷³ Zob. *Grupa kontaktowa w sprawie Ukrainy spotka się jutro w Mińsku*, „Rzeczpospolita” z dnia 29.01.2015, <http://www.rp.pl/artykul/1175482.html> (dostęp 15.09.2015).

⁷⁴ Wyrażała również zadowolenie ze ścisłej współpracy ze Stanami Zjednoczonymi w trakcie trwania konfliktu oraz z jedynomyślności dotyczącej sankcji i inicjatyw dyplomatycznych. Zob. *Pressekonferenz von Bundeskanzlerin Merkel und US-Präsident Obama in Washington D.C.*, 09.02.2015, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonferenzen/2015/02/2015-02-09-merkel-obama.html> (dostęp 15.09.2015).

⁷⁵ Zob. *Die Linke: Merkel soll nach Moskau fahren*, <http://www.neues-deutschland.de/artikel/926826.linke-merkel-soll-nach-moskau-fahren.html> (dostęp 15.09.2015); S. Meister, *Putin richtig verstehen*, <https://dgap.org/de/think-tank/publikationen/dgapstandpunkt/putin-richtig-verstehen> (dostęp 15.09.2015).

lu przedstawiciele ministerstw spraw zagranicznych państw formatu normandzkiego, a dzień później w Mińsku doszło do spotkania grupy kontaktowej⁷⁶.

Dzięki tym intensywnym negocjacjom 12 lutego przyjęte zostały dwa dokumenty: podpisany przez członków grupy kontaktowej „Pakiet działań na rzecz wdrożenia porozumień mińskich” (zakładający m.in. zawieszenie broni oraz wycofanie ciężkiego sprzętu z obszaru walk) oraz przyjęta przez przywódców Niemiec, Francji, Ukrainy i Rosji deklaracja w sprawie „Pakietu działań na rzecz wdrożenia porozumień mińskich” (zakładająca m.in. monitorowanie przestrzegania porozumień mińskich, wsparcie Niemiec i Francji dla Donbasu celem przywrócenia więzi ekonomicznych z resztą Ukrainy, trójstronne konsultacje między Rosją, UE i Ukrainą odnośnie do rosyjskich obaw dotyczących umowy stowarzyszeniowej Kijowa i Brukseli⁷⁷). Według Merkel ustalenie pakietu działań miało pomóc przewyciężyć problemy związane z implementacją protokołu mińskiego. Świadoma tego, iż powodzenie zależy od „dobrej woli wszystkich tych, którzy muszą je implementować”⁷⁸ nawoływała do przestrzegania porozumienia jako „jedynej szansy na pokój”⁷⁹.

Po naruszeniu zawieszenia broni we wschodnioukraińskim mieście Debaltsewe, w rozmowie telefonicznej z prezydentami Hollandem, Putinem i Poroszenko kanclerz nalegała na jak najszybszą implementację porozumień mińskich. Rozmówcy zgodzili się, że należy natychmiast podjąć konkretne kroki do pełnego wdrożenia zawieszenia broni oraz musi nastąpić wycofanie ciężkiej broni w obecności obserwatorów OBWE. Prezydent Putin zobowiązał się wpłynąć na separatystów w kwestii wymiany więźniów⁸⁰.

Coraz głośniejszą krytykowaną przez niemieckich polityków (Lewica, część SPD) oraz przedstawiciele świata biznesu za konfrontacyjny kurs wobec Rosji⁸¹ A. Merkel zaczęła jeszcze częściej mówić o znaczeniu jednomyślnego stanowiska UE odnośnie do konfliktu rosyjsko-ukraińskiego. W szczególności zwracała uwagę, iż może ono wpłynąć na „ożywienie i urzeczywistnienie” porozumień mińskich, które określiła mianem „przebłysku nadziei” (*Hoffnungsschimmer*)⁸².

⁷⁶ Zob. S. Kardaś, W. Konończuk, *Mińsk 2 – kruchy rozejm zamiast trwałego pokoju*, 12.02.2015, <http://www.osw.waw.pl/publikacje/analizy/2015-02-12/minsk-2-kruchy-rozejm-zamiast-trwalego-pokoju> (dostęp 15.09.2015).

⁷⁷ Zob. *Package of Measures for the Implementation of the Minsk Agreements*, <http://www.osce.org/cio/140156> (dostęp 15.09.2015); S. Kardaś, W. Konończuk, *op. cit.*, *Declaration by the President of the Russian Federation, the President of the Ukraine, the President of the French Republic and the Chancellor of the Federal Republic of Germany in support of the „Package of Measures for the Implementation of the Minsk Agreements” adopted on February 12, 2015 in Minsk*, 12.02.2015, https://www.bundesregierung.de/Content/EN/Pressemitteilungen/BPA/2015/2015-02-12-ukraine-erklarung_en.html, (dostęp 15.09.2015)

⁷⁸ Zob. *Ukraine-Krise. Minsker Vereinbarungen umsetzen*, 16.02.2015, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Artikel/2015/02/2015-02-12-ukraine-nach-minsk.html> (dostęp 15.09.2015).

⁷⁹ Zob. *Kalendarium*, „Biuletyn Niemiecki” nr 57, *op. cit.*

⁸⁰ Zob. *Ukraine-Krise. Merkel: Minsker Vereinbarungen umsetzen*, 20.02.2015, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Artikel/2015/02/2015-02-17-lage-ukraine.html> (dostęp 15.09.2015).

⁸¹ M. Sus, *op. cit.*

⁸² Zob. *Ukraine-Krise. Waffen müssen schweigen*, 27.02.2015, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Artikel/2015/02/2015-02-25-ukraine-krise.html> (dostęp 15.09.2015).

Podczas majowej wizyty w Moskwie, ostro krytykując aneksję Krymu, kanclerz przekonywała do pokojowego rozwiązania konfliktu środkami dyplomatycznymi, wskazując m.in. na rozmowy prowadzone w formacie normandzkim. Po raz kolejny opowiedziała się za kompleksową implementacją porozumień mińskich. Zapewniła również, że Niemcy będą dalej angażować się w proces przywracania suwerenności i integralności terytorialnej Ukrainy. W. Putin przyznał, iż inaczej niż A. Merkel przestrzega przyczyny konfliktu na Ukrainie, ale zgodził się, iż nie istnieje żadna inna niż pokojowa możliwość rozwiązania konfliktu. Prezydent podkreślał znaczenie formatu normandzkiego, który „okazał się skuteczny w pokojowym rozwiązaniu konfliktu w Donbasie”. Polityk powtórzył większość formułowanych już wcześniej rosyjskich postulatów dotyczących uregulowania sytuacji na Ukrainie: wezwał do ustanowienia bezpośrednich kontaktów pomiędzy Kijowem a separatystami z Doniecka i Ługańska, przeprowadzenia reformy konstytucyjnej i lokalnych wyborów, zakończenia blokady ekonomicznej Donbasu, odtworzenia połączeń bankowych i finansowych oraz wprowadzenia amnestii dla uczestników działań zbrojnych⁸³. Forma i treść wypowiedzi obu stron sugerowały, że nie doszło do faktycznego zbliżenia stanowisk w kwestii konfliktu rosyjsko-ukraińskiego. Wyraźne odniesienia Putina do korzyści Niemiec ze współpracy z Rosją świadczyły o tym, że Kreml zamierzał wywierać presję na Berlin, oczekując m.in. wpłynięcia przez Niemcy na Kijów, aby ten uwzględnił rosyjskie postulaty dotyczące przyszłego statusu terytoriów znajdujących się pod kontrolą separatystów⁸⁴.

Po nasileniu ataków prorosyjskich rebeliantów na wojska ukraińskie w Donbasie kanclerz Merkel wciąż przekonywała, że konflikt z Rosją da się rozwiązać wyłącznie dyplomatycznie oraz że pakiet miński wyznacza wyraźne etapy takiego działania⁸⁵. Październikowe spotkanie prezydentów Ukrainy, Rosji, Francji i kanclerz Niemiec w Paryżu dało jej nadzieje, że „przynajmniej zawieszenie broni może być przestrzeżane”. Podczas spotkania udało się „uporządkować” parę spraw, w tym kolejność realizacji poszczególnych kroków w sprawie Donbasu. Jak komentowała Merkel:

„Niemcy i Francja próbują z determinacją rozwiązać ten straszny konflikt między Rosją i Ukrainą. Byliśmy świadkami aneksji Krymu, byliśmy świadkami destabilizacji wschodniej Ukrainy. Mówię całkiem otwarcie: na szczęście działaliśmy wspólnie w Europie, wspólnie (...) powiedzieliśmy, że działania Rosji stanowią naruszenie naszych zasad, na co nie pozwolimy. Teraz pracujemy w formacie normandzkim nad rozwiązaniem tego konfliktu”⁸⁶.

Wydawać się mogło, że rozmowy i nawoływania przyniosły właściwe efekty, w październiku przystąpiono bowiem do realizacji postanowień porozumień mińskich – ukraińskie siły rządowe i oddziały rebeliantów rozpoczęły wycofywanie ciężkiej broni z terenów Ługańskiej Republiki Ludowej, a następnie prorosyjscy sepa-

⁸³ Zob. *Pressekonferenz von Bundeskanzlerin Merkel und Staatspräsident Putin*.

⁸⁴ Zob. J. Strzelecki, *op. cit.*

⁸⁵ Zob. *Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Merkel*, 18.06.2015, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Regierungserklaerung/2015/2015-06-18-regierungserklaerung.html> (dostęp 15.09.2015).

⁸⁶ Zob. *Rede von Bundeskanzlerin Merkel am 7. Oktober 2015 vor dem Europäischen Parlament*, Straßburg, 07.10.2015, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Rede/2015/10/2015-10-07-redc-bkin-eu-parlament.html> (dostęp 15.12.2015).

ratyści uzbrojenia, w tym czołgów, w obwodzie donieckim⁸⁷. Merkel obiecywała, że będzie kontynuowała prace nad wdrożeniem porozumień mińskich w kooperacji z Francją oraz z pozostałymi partnerami europejskimi i transatlantyckimi⁸⁸.

SANKCJE WOBEC ROSJI

Wkroczenie wojsk rosyjskich na Krym stało się punktem zwrotnym w merkelowskiej polityce wschodniej. Od tego momentu kanclerz zaczęła bardziej zdecydowanie oceniać rosyjską politykę jako niemożliwe do zaakceptowania działania naruszające zasady prawa międzynarodowego⁸⁹. Zmuszona została również uznać rosyjską interwencję na Ukrainie⁹⁰. W konsekwencji zaczęła otwarcie opowiadać się za sankcjami wobec strony rosyjskiej, czyli trzeciego elementu tzw. triady polityczno-ekonomicznej.

Pierwszy etap trójstopniowych sankcji wobec Rosji wprowadzony został podczas nadzwyczajnego posiedzenia szefów państw i rządów w marcu 2014 r. – postanowiono zawiesić rozmowy dwustronne z Rosją w kwestiach wizowych oraz nowej umowy o partnerstwie i współpracy. W wydanym oświadczeniu proponowano negocjacje między rządami Ukrainy i Rosji, także za pośrednictwem mechanizmów międzynarodowych. W przypadku braku zadowalających rezultatów zamierzano wprowadzić dodatkowe środki: zakaz podróżowania, zamrożenie aktywów oraz odwołanie szczytu UE-Rosja. Skonstatowano, iż wszelkie kolejne kroki Kremla podejmowane w celu destabilizowania sytuacji na Ukrainie pociągną za sobą dodatkowe i dalekosiężne sankcje gospodarcze⁹¹. Kanclerz, która wywarła wpływ na kształt oświadczenia, wyraziła zadowolenie z przyjętych ustaleń⁹².

Ponieważ podjęte decyzje w żadnym stopniu nie wpłynęły na działania Putina, Merkel przedstawiając strategię rządu federalnego wobec sytuacji na Ukrainie podkreślała, że

„jeśli w najbliższych dniach nie dojdzie do negocjacji z Rosją, które przyniosą rezultaty i nie będą tylko grą na czas”, ministrowie spraw zagranicznych państw członkowskich Unii (...) wprowadzą w życie dalsze środki z drugiego etapu. Należą do nich: zakazy wjazdu, blokady kont i anulowanie szczytu UE-Rosja. (...) W przypadku, gdy Rosja nadal będzie destabilizować sytuację na Ukrainie – także we wschodniej Ukrainie, gdzie widzimy niepokojące zmiany – przywódcy państw i rządów wprowadzą uzgodniony trzeci etap sankcji (...). Mogą one wpłynąć w różny sposób na współpracę gospodarczą z Rosją⁹³.

⁸⁷ Zob. A. Gersz, *Ukraina: wybory samorządowe w Doniecku i Ługańsku przełożone na przyszły rok*, 06.10.2015, <http://www.polskatimes.pl/artykul/8971844,ukraina-wybory-samorzadowe-w-doniecku-i-lugansku-przelozone-na-przyszly-rok,id,t.html?cookie=1> (dostęp 15.12.2015).

⁸⁸ Zob. *Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Merkel*, 15.10.2015...

⁸⁹ O „naruszeniu prawa międzynarodowego” mówiła podczas rozmowy telefonicznej z Barackiem Obamą. *Ukraine. Zum politischen...*

⁹⁰ Zob. M. A. Cichocki, *op. cit.*; A. Rinke, *op. cit.*, s. 33-45.

⁹¹ Zob. Rada Europejska, *Oświadczenie...*

⁹² Zob. *Pressekonferenz von Bundeskanzlerin Merkel zum Treffen.*

⁹³ Zob. *Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Merkel*, 13.03.2014...

Merkel przestrzegała, iż kontynuowanie takiego kursu przez stronę rosyjską będzie katastrofalne nie tylko dla Ukrainy, gdyż poważnie zaszkodzi gospodarczo i politycznie samej Rosji.

Podpisanie przez W. Putina dekretu o uznaniu Krymu za suwerenne i niepodległe państwo, a następnie aktów ratyfikacyjnych Traktatu o włączeniu Republiki Krymu i Sewastopola do Rosji uzmysłowiło Merkel, że polityka Putina nie jest chwilowym „wyskokiem”, z którego będzie chciał szybko się wycofać. Zmusiły także ją do ostrzeżenia kursu⁹⁴. W związku z – jak określiła kanclerz – „dalszymi międzynarodowo bezprawnymi działaniami przeciwko jedności Ukrainy”⁹⁵ Rada Europejska dodała 12 nazwisk do wykazu rosyjskich i krymskich urzędników objętych unijnym zakazem wizowym i zamrożeniem aktywów, odwołała planowany szczyt UE-Rosja i przyjęła do wiadomości, że państwa członkowskie nie będą organizować regularnych dwustronnych szczytów z Rosją⁹⁶.

Wielokrotne rozmowy telefoniczne Merkel z Putinem zmierzające do osiągnięcia dyplomatycznego rozwiązania nie przyniosły oczekiwanych skutków⁹⁷. Prezydent Rosji *de facto* robił zbyt mało, aby pomóc złagodzić sytuację na Ukrainie, a – według kanclerz – kontynuował wywieranie ogromnej presji na to państwo. A. Merkel podkreślała zatem, iż Unia w razie potrzeby gotowa jest do wprowadzenia dalszych sankcji, „nawet jeśli ich sobie naprawdę nie życzy”. Jednocześnie artykułowała, iż ważne jest, szczególnie w sytuacjach politycznie wrażliwych, zachowanie gotowości do rozmowy⁹⁸. Według Merkel sankcje nie były celem samym w sobie i nikt ich sobie nie życzył, ale podkreślała, że są i będą wdrażane, jeśli Moskwa nie zmieni swojego sposobu działania⁹⁹. Wielokrotnie argumentowała, iż jeśli żaden postęp nie będzie widoczny w rozwiązaniu kryzysu, to UE jest „przygotowana do podjęcia dalszych decyzji, również do uprawomocnienia kolejnych dalekosiężnych środków”¹⁰⁰. Jednocześnie nie wykluczała, że sankcje zostaną zawieszono, jeśli faktycznie nastąpi postęp w procesie pokojowym, co m.in. oznaczało spełnienie wszystkich punktów protokołu mińskiego¹⁰¹.

Rada Europejska zatwierdziła kolejne sankcje 16 lipca: objęcie 11 kolejnych osób zakazem podróżowania i zamrożenie ich aktywów w obrębie Unii oraz zawie-

⁹⁴ Zob. M. A. Cichoński, *op. cit.*; A. Rinke, *op. cit.*, s. 33-45.

⁹⁵ Zob. *Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Merkel*, 20.03.2014, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Regierungserklaerung/2014/2014-03-20-bt-merkel.html> (dostęp 15.09.2015).

⁹⁶ Zob. Rada Europejska, *Konkluzje, Bruksela, 21 marca 2014 r. (OR. en), EUCO 7/1/14, REV 1, CO EUR 2, CONCL 1*, <http://www.consilium.europa.eu/pl/meetings/european-council/2014/03/20-21/> (dostęp 15.09.2015).

⁹⁷ Zob. *Russlands Vorgehen ist ungeheuerlich. Interview in der Passauer Neuen Presse*, 03.05.2014, <https://www.cdusu.de/presse/texte-und-interviews/russlands-vorgehen-ist-ungeheuerlich> (dostęp 15.09.2015).

⁹⁸ *Lage in der Ukraine. Wahlen...*

⁹⁹ Zob. *Frieden, Freiheit...*

¹⁰⁰ Zob. *Pressekonferenz von Bundeskanzlerin Merkel zum Europäischen Rat am 27...*

¹⁰¹ Zob. *Rede von Bundeskanzlerin Merkel im Deutschen...*, „Globale Herausforderungen...

szenie porozumienia z 20 lutego 2014 r. w sprawie zezwoleń na eksport¹⁰². Kanclerz Merkel skomentowała: „wszyscy jesteśmy naprawdę rozczarowani i mówimy, że to niedobrze, że musimy podjąć takie środki wobec Rosji. Ale musimy również powiedzieć: od czasu wizyty prezydenta Poroszenko i wygłoszenia jego oczekiwań w związku z jednostronnym zawieszeniem broni, które ogłosił, niestety zbyt mało się dzieje”¹⁰³.

Krótko po zestrzeleniu malezyjskiego samolotu MH17 wprowadzony został trzeci pakiet sankcji obejmujący wybrane sektory rosyjskiej gospodarki (ograniczenie dostawy maszyn, urządzeń i technologii dla sektora naftowego oraz broni, sprzętu wojskowego, niektórych towarów i technologii podwójnego zastosowania dla sektora zbrojeniowego) oraz listę przedsiębiorstw i osób powiązanych z rosyjską elitą rządzącą (ograniczenie pięciu największym rosyjskim bankom dostępu do europejskiego rynku kapitałowego i rozszerzenie sankcji personalnych)¹⁰⁴. Jak podkreślała kanclerz Merkel,

„szefowie państw i rządów Unii Europejskiej wielokrotnie wskazywali, że sankcje nie są celem samym w sobie, lecz zostaną wprowadzone, gdy będzie to konieczne. Jednocześnie również wielokrotnie podkreślaliśmy, że nielegalna aneksja Krymu i dalsza destabilizacja wschodniej Ukrainy są nie do przyjęcia. Dlatego dzisiejsza decyzja była nieunikniona. Teraz rosyjscy przywódcy muszą zdecydować, czy chcą iść drogą deeskalacji i współpracy”¹⁰⁵.

Oznaczało to, iż od strony rosyjskiej zależało, czy unijne sankcje zostaną zniesione, czy zaostrzone. W odpowiedzi na nie rosyjski rząd wprowadził roczny zakaz lub ograniczenie importu wybranych grup towarów i surowców rolno-spożywczych z krajów, które nałożyły sankcje¹⁰⁶.

W związku z przedłużającą się obecnością i działaniami rosyjskich wojsk na terytorium Ukrainy, pod koniec sierpnia Rada Europejska zaapelowała o przygotowanie nowych sankcji gospodarczych wobec Rosji. Zostały one jednogłośnie przyjęte przez państwa członkowskie UE w połowie następnego miesiąca¹⁰⁷. Kanclerz Merkel wciąż stała na stanowisku, iż

¹⁰² Zob. Rada Europejska, *Specjalne...*

¹⁰³ Zob. *Pressekonferenz der Bundeskanzlerin am 17. Juli 2014 in Brüssel*, 17.07.2014, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonferenzen/2014/07/2014-07-17-pk-eu-sondergipfel.html> (dostęp 15.09.2015).

¹⁰⁴ Zob. *Unijne sankcje w odpowiedzi na kryzys na Ukrainie*, <http://www.consilium.europa.eu/pl/policies/sanctions/ukraine-crisis/> (dostęp 15.01.2016); M. Sus, *op. cit.*

¹⁰⁵ Zob. *Erklärung der Bundeskanzlerin zu den EU-Sanktionsentscheidungen*, 29.07.2014, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Pressemitteilungen/BPA/2014/07/2014-07-29-erklaerung-eu-sanktionen.html> (dostęp 15.09.2015).

¹⁰⁶ Zob. E. Fischer, J. Rogoża, *Kolejne sankcje Unii Europejskiej wobec Rosji*, 06.08.2014, <http://www.osw.waw.pl/publikacje/analizy/2014-08-06/kolejne-sankcje-unii-europejskiej-wobec-rosji> (dostęp 15.09.2015).

¹⁰⁷ Zob. *Unijne sankcje...*

„nie będzie militarne rozwiązanie tego konfliktu, w związku z tym wszystkie wysiłki muszą być ukierunkowane, z jednej strony, na utrzymanie otwartych kanałów rozmowy i na wielokrotne próby uzgodnienia (...) dwustronnego zawieszenia broni, z drugiej strony, na wywieranie nacisku poprzez dobitne mówienie o dalszych sankcjach”¹⁰⁸.

Analizując bieżące wydarzenia kanclerz nie wykluczała, iż prezydent Rosji ma zamiar rozszerzyć wpływ na dalsze części Ukrainy. Postulowała zatem, by Unia już teraz zastanowiła się nad swoją reakcją na takie działanie.

Wraz z ewolucją w stronę bardziej stanowczej polityki Merkel wobec Putina rosła także nostalgia za dawną niemiecką *Ostpolitik* i powrotem do „sprawdzonych” form współpracy między Niemcami i Rosją¹⁰⁹. Stanowisko Merkel, dość konsekwentnie od lutego 2014 r. oscylujące między utrzymywaniem dotychczasowych sankcji i wywieraniem na Moskwę presji a próbami włączenia tego państwa w budowę bezpieczeństwa międzynarodowego, nie było wolne od krytyki. Mimo wyraźnego sabotowania zawieszenia broni i jedności Ukrainy przez stronę rosyjską, frakcja parlamentarna Lewica (*Die Linke*) proponowała zniesienie sankcji gospodarczych, eliminację ograniczeń w podróżowaniu dla rosyjskich parlamentarzystów oraz większe zrozumienie między Rosją a Zachodem. Według Lewicy długie dyskusje Zachodu na temat sankcji przeciwko Rosji nie rozwiązywały politycznych problemów, ale je zaostrzały. Polityka sankcji tylko nakręcała spiralę eskalacji oraz oznaczała powrót do czasów zimnej wojny i dominacji logiki konfrontacji. Co więcej, sankcje nałożone przez Zachód i rosyjskie środki zaradcze szkodziły Unii i niemieckiej gospodarce¹¹⁰. Innym przykładem krytyki merkelowskiej polityki wschodniej był opublikowany w „Die Zeit” apel niemieckich polityków oraz intelektualistów pt. *Znów wojna w Europie? Nie w naszym imieniu!* Sygnatariusze, m.in. Horst Teltschik, Roman Herzog i Gerhard Schröder, chcieli wysłać „polityczny sygnał” zastanawiając się, czy „uzasadniona krytyka rosyjskiej polityki wobec Ukrainy nie spowoduje, że postęp, który osiągnęliśmy w ciągu ostatnich 25 lat w stosunkach z Rosją, zostanie zaprzepaszczony”. Dokument przybliżał rosyjski punkt widzenia oraz nawoływał do dalszego prowadzenia dialogu z Rosją sugerując, iż jest to kontynuacja wcześniejszej polityki wschodniej Niemiec. Apelowano do rządu federalnego, by sprostą swej odpowiedzialności za pokój w Europie, podkreślając, iż „potrzeba bezpieczeństwa Rosjan jest tak samo zgodna z prawem i wyraźna jak

¹⁰⁸ Zob. *Pressekonferenz von BK'in Merkel anl. der außerordentlichen Tagung des Europäischen Rats am 31. August 2014 in Brüssel*, 31.08.2014, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonferenzen/2014/08/2014-08-31-pk-merkel-bruessel-er.html> (dostęp 15.09.2015).

¹⁰⁹ Zob. M. A. Cichocki, *op. cit.*

¹¹⁰ Zob. *Antrag der Abgeordneten Wolfgang Gehrcke, Klaus Ernst, Jan van Aken, Christine Buchholz, Dr. Diether Dehm, Annette Groth, Heike Hänsel, Inge Höger, Andrej Hunko, Katrin Kunert, Stefan Liebich, Niema Movassat, Dr. Alexander S. Neu, Alexander Ulrich und der Fraktion DIE LINKE. Einstieg in den Ausstieg – Sanktionen gegen Russland aufheben, Drucksache 18/3147*, 12.11.2014, <http://dipbt.bundestag.de/dip21/btd/18/031/1803147.pdf> (dostęp 15.09.2015).

Niemców, Polaków, Bałtów i Ukraińców¹¹¹. Silniejsze akcentowanie rosyjskich interesów w teście apelu nie wpłynęło na zmianę polityki A. Merkel wobec strony rosyjskiej. Kanclerz ponownie zapowiedziała, że w przypadku łamania umowy przez Rosję, Unia będzie zastrzyc sankcje¹¹². Dzięki silnemu wsparciu, które otrzymała ze strony prezydenta Francji François Hollande'a, Rada Europejska poparła jej stanowisko¹¹³. Wykluczyła również cofnięcie sankcji wchodzących w życie 16 lutego 2015 r.¹¹⁴ Po zakończeniu marcowego szczytu kanclerz wyjaśniała, iż sankcje wobec Rosji nie mogły zostać zniesione, gdyż dopiero kilka punktów porozumień mińskich zostało spełnionych. Podkreślała, iż swą decyzją państwa członkowskie Unii wyraźnie pokazały, że „działają w duchu wartości europejskich, które nas łączą, a także w interesie ludzi żyjących na obszarach dotkniętych kryzysem. Jasno pokazujemy, że nalegamy na realizację całego pakietu mińskiego¹¹⁵”.

Po nasileniu ataków prorosyjskich rebeliantów na wojska ukraińskie w Donbasie kanclerz Merkel po raz kolejny podkreśliła, że sankcje wobec Rosji są ściśle związane z realizacją pakietu mińskiego: „Rosja musi pokazać, że spełnia obowiązki w nich zawarte¹¹⁶”. Ponadto, akcentując jednomysłność państw G-7, dodawała, iż „jesteśmy również przygotowani – (...) choć tego nie chcemy – do zaostrzenia sankcji, jeśli okoliczności sprawią, że stanie się to konieczne. Zrobimy wszystko by wspierać miński proces polityczny¹¹⁷”. Eskalacja walk w regionie Doniecka i Ługańska spowodowała, iż Rada przedłużyła do września sankcje indywidualne wobec 132 osób i 28 podmiotów za działania zagrażające suwerenności i integralności terytorialnej Ukrainy lub je podważające. Wkrótce potem jednomyslnie objęła sankcjami kolejnych separatystów i ich zwolenników w Rosji¹¹⁸.

Nieco później Rada UE przedłużyła do 23 czerwca 2016 r. unijne środki ograniczające będące odpowiedzią na nielegalną aneksję Krymu i Sewastopola. Następnie Rada Europejska podjęła decyzję, że wprowadzone przeciwko Rosji sankcje gospo-

¹¹¹ Zob. *Ukraine-Krise: „Wieder Krieg in Europa? Nicht in unserem Namen!”*, „Zeit.online” z dnia 05.12.2014, <http://www.zeit.de/politik/2014-12/auf-ruf-russland-dialog> (dostęp 15.09.2015).

¹¹² Zob. *Kalendarium*, „Biuletyn Niemiecki” nr 57, *op. cit.*

¹¹³ Zob. *Tusk: Utrzymanie sankcji wobec Rosji coraz trudniejsze*, „Newsweek” z dnia 20.03.2015, <http://swiat.newsweek.pl/sankcje-wobec-rosji-utrzymane-dzieki-francji-i-niemcom,artykuly,359444,1.html> (dostęp 15.09.2015).

¹¹⁴ Zob. *Pressekonferenz von Bundeskanzlerin Merkel zum Europäischen Rat am 12. Februar in Brüssel*, 12.02.2015, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonferenzen/2015/02/2015-02-12-pk-eu-rat.html>.

¹¹⁵ Zob. *Pressekonferenz von Bundeskanzlerin Merkel nach Tag eins des Europäischen Rats am 20. März 2015 in Brüssel*, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonferenzen/2015/03/2015-03-20-merkel-er-rat.html> (dostęp 15.09.2015); *Merkel zum Ukraine-Konflikt, Gemeinsames Handeln für Frieden*, 26.03.2015, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Artikel/2015/03/2015-03-19-ukraine-regierungserklaerung.html> (dostęp 15.09.2015).

¹¹⁶ Zob. *Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Merkel*, 18.06.2015...

¹¹⁷ Zob. *Pressekonferenz von Bundeskanzlerin Merkel zum Abschluss des G7-Gipfels in Elmau*, 08.06.2015, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Mitschrift/Pressekonferenzen/2015/06/2015-06-08-pk-merkel-g7.html> (dostęp 15.09.2015).

¹¹⁸ Zob. *Unijne sankcje...*

darce pozostaną w mocy do 2016 r., czyli do czasu wdrożenia ostatniego punktu planu pokojowego – odzyskania przez Ukrainę kontroli nad jej wschodnią granicą¹¹⁹. Komentując te decyzje, A. Merkel odwoływała się do destabilizującego wpływu Rosji we wschodniej Ukrainie¹²⁰. Świadoma, że sankcjami zostało dotkniętych wiele przedsiębiorstw (także niemieckich) podkreślała, iż polityczne warunki ramowe zostały ustalone w taki sposób, aby sankcje mogły zostać zniesione, „ale w obliczu poważnych naruszeń prawa międzynarodowego oraz w związku z wciąż niepewną sytuacją jeszcze nie osiągnęliśmy tego punktu”¹²¹.

We wrześniu Rada przedłużyła do 15 marca 2016 r. obowiązywanie sankcji za działania przeciwko integralności terytorialnej, suwerenności i niepodległości Ukrainy¹²². Merkel po raz kolejny podkreślała, że zniesienie unijnych sankcji nałożonych na Rosję jest i pozostanie połączone z realizacją zawartych porozumień¹²³. Ponieważ nie zostały one w pełni wdrożone, okres obowiązywania sankcji gospodarczych wobec Rosji został przedłużony do 31 lipca 2017 r.¹²⁴

Aneksja Krymu oraz destabilizacja wschodnich regionów Ukrainy poprzez promowanie i wspieranie separatyzmu w celu ustanowienia autonomicznych republik Donieckiej oraz Ługańskiej zmusiły kanclerz Merkel do głębokiego namysłu nad uprawianą przez nią polityką wschodnią. Trudno bowiem kontynuować strategiczną współpracę z państwem, które łamie prawo międzynarodowe i dąży do konfrontacji. Postawiona przed dylematem, jakie działania podjąć wobec Rosji, kanclerz musiała również wziąć pod uwagę specyfikę wieloaspektowych powiązań ukraińsko-rosyjskich oraz sprzeczne interesy zaangażowanych w konflikt aktorów politycznych i gospodarczych.

Podważenie europejskiego ładu pokojowego przez Rosję przyczyniło się do przyjęcia przez kanclerz roli kreatora i koordynatora niemieckiej i unijnej polityki wschodniej. Pozycja taka zgodna była z oczekiwaniami niemieckich elit politycznych domagających się bardziej aktywnej i odpowiedzialnej roli Niemiec w polityce zagranicznej oraz niektórych państw członkowskich Unii np. Polski. Jednocześnie kanclerz deklarowała, iż w poszukiwanie rozwiązań konfliktu zaangażowane są wszystkie państwa członkowskie UE oraz Stany Zjednoczone. Świadczyć o tym mogły wielokrotne rozmowy Merkel z prezydentem Barackiem Obamą i wicepre-

¹¹⁹ Zob. *Unijne sankcje...*

¹²⁰ Zob. *Rede von Bundeskanzlerin Merkel beim Jahresempfang...*

¹²¹ Zob. *Rede von Bundeskanzlerin Merkel beim Festakt zum 60. Jubiläum der Deutschen Handelskammer in Österreich am 27. August 2015*, 27.08.2015, <http://www.bundeskanzlerin.de/Content/DE/Rede/2015/08/2015-08-28-bk-wien-handelskammer.html> (dostęp 15.09.2015).

¹²² Zamrożeniem aktywów i zakazem wizowym objętych było w sumie 149 osób i 37 podmiotów. Zob. *Unijne sankcje...*

¹²³ Zob. *Regierungserklärung von Bundeskanzlerin Merkel*, 15.10.2015...

¹²⁴ Zob. *Unijne sankcje...*

zydentem Joe Bidenem, liczne szczyty Rady Europejskiej, na których poruszana była sytuacja na Ukrainie oraz powołanie międzynarodowej komisji obserwatorów OBWE poszukujących polityczno-dyplomatycznego rozwiązania kryzysu. Słowom tym zaprzeczała jednakże merkelowska inicjatywa stworzenia grupy kontaktowej oraz spotkania w tzw. formacie normandzkim, które można odczytać jako wyraz skłonności do podejmowania decyzji w dużo mniejszym gronie i forsowania własnych rozwiązań. Postawa kanclerz doprowadziła do odrzucenia przez państwa członkowskie możliwości militarnego rozwiązania kryzysu na rzecz dyplomatycznego. Dzięki m.in. jej zaangażowaniu przyjęte zostały 4 dokumenty mające stanowić podstawę zażegnania kryzysu: podpisany przez członków grupy kontaktowej protokół miński, memorandum i pakiet działań oraz przyjęta przez przywódców Niemiec, Francji, Ukrainy i Rosji Deklaracja w sprawie „Pakietu działań na rzecz wdrożenia porozumień mińskich”.

Możliwe negatywne konsekwencje wynikające z zaostrożania się kryzysu nie zmieniły nastawienia kanclerz wobec nawiązania bliższych politycznych i gospodarczych kontaktów między UE i Ukrainą. A. Merkel optowała za tym, by przerwanie przez stronę ukraińską rozmów dotyczących podpisania umowy stowarzyszeniowej nie zamykało Ukrainie drogi do Partnerstwa Wschodniego. Wielokrotnie wyrażała determinację i chęć pomocy temu państwu w zbliżeniu z Unią, ale pod warunkiem, że taką wolę wyrazi większość ukraińskiego społeczeństwa. Deklaracje pomocy dopełniło wsparcie działań ukraińskiego rządu przejściowego w przygotowaniu wolnych i uczciwych wyborów, w ustabilizowaniu gospodarki m.in. dzięki niemieckim kredytom w wysokości 500 mln euro oraz ułatwienia przy otrzymywaniu wiz. Jednocześnie kanclerz wielokrotnie podkreślała, iż Partnerstwo Wschodnie nie jest krokiem w kierunku przystąpienia Ukrainy do UE.

Polityk niezmiennie artykułowała, że zbliżenie Ukrainy z Unią i współpraca z Rosją nie wykluczają się wzajemnie, że nie jest to alternatywa z rodzaju „albo-albo”. Próbowwała rozwiewać rosyjskie obawy podkreślając, iż przystąpienie tego państwa do Partnerstwa Wschodniego nie jest skierowane przeciwko Rosji. Przekonywała, iż na wzmocnieniu i modernizacji gospodarki Ukrainy skorzysta również Rosja. Starła się również koncyliacyjnie wychodzić naprzeciw rosyjskim oczekiwaniom i żądaniom – skutecznie nawoływała do odroczenia stosowania umowy o pogłębionej strefie wolnego handlu (*DCFTA*), zgodziła się również na decentralizację Ukrainy.

Wypowiedzi i działania kanclerz potwierdzały, iż w imieniu RFN zamierza pełnić rolę łącznika w utrzymywaniu dialogu między Moskwą, Kijowem i Brukselą, wynikającą zarówno z redefiniowanego postrzegania pozycji państwa niemieckiego w polityce wschodniej i europejskiej, jak i chęci utrzymania dobrych relacji politycznych i gospodarczych z Rosją. Podjęcie tej roli wiązało się również z przekonaniem, iż długotrwałe rozwiązanie kryzysu możliwe jest wyłącznie z zaangażowaniem Rosji. Kanclerz, głęboko przekonana, iż Europa skazana jest na współpracę z Federacją Rosyjską, gdyż dobrobyt i bezpieczeństwo kontynentu możliwe są jedy-

nie w kooperacji z tym państwem, miała zamiar podejmować działania włączające Rosję do współpracy oraz zapobiegające jej izolacji. W tym duchu zaproponowała utworzenie grupy kontaktowej, umożliwiającej rosyjsko-ukraińskie rozmowy przy mediacji międzynarodowych partnerów. Naciskała również na trójstronne rozmowy na poziomie technicznym oraz ministerialnym dotyczące *DCFTA* między Unią, Rosją i Ukrainą do czasu wejścia w życie umowy. Działania te określała jako wspierające proces pokojowy toczący się na Ukrainie.

Nielegalna aneksja Krymu i destabilizacja wschodniej Ukrainy, określane przez A. Merkel jako naruszenia głównych zasad pokojowego współistnienia w Europie oraz łamanie prawa międzynarodowego i permanentne oszukiwanie opinii międzynarodowej w sprawie udziału w konflikcie spowodowały, iż kanclerz zaczęła bardziej zdecydowanie i negatywnie oceniać rosyjską politykę „faktów dokonanych”. Naruszenie suwerenności i integralności terytorialnej Ukrainy przyczyniło się do tego, że Merkel opowiedziała się za ostrzejszym kursem wobec Rosji przy użyciu sankcji. Polityk nie traktowała ich jako celu samego w sobie, ale jako środek ostateczny, po który sięgnięto w reakcji na złamanie przez Rosję prawa międzynarodowego. Podkreślając, iż zarówno Niemcy, jak i pozostałe państwa członkowskie Unii wołałyby ich nie nakładać, wielokrotnie wzywała do powiązania istniejącego systemu sankcji z wykonaniem porozumień mińskich.

Dość konsekwentna od lutego 2014 r. polityka Merkel, oscylująca między wprowadzaniem sankcji, wywieraniem na Moskwę presji poprzez ich utrzymywanie i rozszerzanie a próbami włączenia tego państwa w budowę bezpieczeństwa międzynarodowego, przyjmowana była z zadowoleniem przez większość niemieckich polityków, nie była jednak wolna od krytyki. Krytycyzm wobec działań kanclerz wskazywał, że nie we wszystkich kręgach politycznych zdawano sobie sprawę z konieczności zmiany niemieckiej polityki wschodniej oraz braku możliwości powrotu do jej dawniejszej formy powiązanej z hasłem *Russland zuerst*. W praktyce powinno to oznaczać działanie na rzecz osłabienia międzynarodowej pozycji Rosji oraz wzmocnienia współpracy z państwami Europy Wschodniej, w tym Ukrainy jako nowego, niezbędnego elementu architektury europejskiego bezpieczeństwa. Jak trafnie zauważa M. A. Cichocki

„Taki punkt widzenia nie jest jednak dzisiaj obecny w niemieckiej polityce, która wciąż oscyluje pomiędzy rosnącym sceptycyzmem wobec Rosji i wynikającym stąd zaostrożaniem politycznego kursu wobec Putina a powracającą nostalgią za dawną *Ostpolitik*, zmieszana z lękiem przed dalszą destabilizacją”¹²⁵.

Sama kanclerz wysyłała sprzeczne sygnały – choć opowiadała się za politycznym i gospodarczym wzmocnieniem Ukrainy (reformami wewnątrzpaństwowymi, nawiązaniem bliższych stosunków tego państwa z Unią w ramach Partnerstwa

¹²⁵ M. A. Cichocki, *op. cit.*

Wschodniego) oraz gospodarczymi sankcjami wobec Rosji (w tym usunięciem jej z G-7), wciąż podejmowała działania włączające to państwo do współpracy oraz zapobiegające jego izolacji, nie wprowadzając poważniejszych zmian w tej kwestii w niemieckiej polityce zagranicznej.

Jako że A. Merkel kieruje się zasadą „strategicznej cierpliwości”¹²⁶ wobec Kremla, która miała pokazać, że działania tego państwa powodują określone skutki, ale jednocześnie, iż możliwe jest znalezienie rozwiązania wspólnie z Rosją, a nie przeciwko niej¹²⁷ nie można mówić o głębokiej rewizji jej *Ostpolitik*, a jedynie o drobnej korekcie w związku z konfliktem rosyjsko-ukraińskim. Można jednakże mieć nadzieję, iż obecne osłabienie relacji z Moskwą spowoduje wzrost roli państw Europy Środkowo-Wschodniej w niemieckiej polityce wschodniej.

Agnieszka Bielawska
POZNAŃ

Dr Agnieszka Bielawska, Wydział Nauk Politycznych i Dziennikarstwa, Uniwersytet im. A. Mickiewicza (agnieszka.bielawska@amu.edu.pl)

Słowa kluczowe: Angela Merkel, Ukraina, Federacja Rosyjska, Unia Europejska, konflikt

Keywords: Angela Merkel, Ukraine, Russian Federation, European Union, conflict

ABSTRACT

This article presents the positions of Angela Merkel's eastern policy during the Russian-Ukrainian conflict and her impact exerted on the activities of the European Union and the Russian Federation. When analyzing Merkel's attitude toward both sides of the conflict one notices that the Chancellor paid much attention to maintaining good relations with the Russian Federation and with Ukraine as well. The entrance of the Russian troops to Crimea became a turning point in Merkel's "Ostpolitik". Since then on the Chancellor began to assess the Russian policy more decidedly as activities that are impossible to accept since they violate the principles of international law.

¹²⁶ A. Merkel mówiła o „strategicznej cierpliwości” w polityce zagranicznej w trakcie Konferencji Bezpieczeństwa, która odbyła się 7 lutego 2015 r. w Monachium. Zob. *Rede von Bundeskanzlerin Angela Merkel anlässlich der 51. Münchner Sicherheitskonferenz*, München, 07.02.2015, <http://www.bundesregierung.de/Content/DE/Rede/2015/02/2015-02-07-merkel-sicherheitskonferenz.html> (dostęp 15.12.2015).

¹²⁷ Zob. S. Meister, *Germany Will Play Decisive Role in Ukraine*, „The Moscow Times” z dnia 29.09.2014, <https://dgap.org/en/think-tank/publications/further-publications/germany-will-play-decisive-role-ukraine> (dostęp 15.12.2015).